

УДК: 159.923+004.738.5-042.72

Тетяна Голованова, асп.
Університет сучасних знань, Київ

ЗВ'ЯЗОК МІЖ ЗАХОПЛЕННЯМ ВІРТУАЛЬНИМ ПРОСТОРОМ ТА САМОРЕАЛІЗАЦІЄЮ ОСОБИСТОСТІ ЮНАКА

Глобалізація та інформатизація сучасного світу, формування інформаційного суспільства спричиняє зміну особистості сучасної людини. Зважаючи на інформатизацію суспільства, важливим стає питання щодо самореалізації особистості саме у віртуальному просторі та про зв'язок між рівнем її самореалізації у реальному та віртуальному світах. В останні роки дослідницький інтерес до проблеми самореалізації особистості різко зріс. Посилення уваги до цієї проблеми пов'язано з розумінням її визначальної ролі в розвитку особистості, пред'явленням більш високих вимог до таких якостей людини, як здатність до саморозвитку та самовдосконалення.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити психологічні особливості самореалізації осіб юнацького віку у віртуальному просторі. Для виявлення закономірностей впливу віртуального простору на самореалізацію особистості було організоване наступне дослідження.

У дослідженні взяли участь більше 200 осіб юнацького віку.

Ключові слова: самореалізація, самоактуалізація, віртуальний простір, юнацький вік, інтернет-залежність, особистість.

Вступ. Взаємодія з інформаційними ресурсами, джерелами, технічними засобами інформатизації, інформаційними мережами поступово проникає в усі сфери життєдіяльності, розширюючи життєвий простір особистості, даючи як нові можливості розвитку, так і представляючи собою нові бар'єри і небезпеки для особистості.

Людина самореалізується в різних сферах життєдіяльності. До найбільш важливих з них можна віднести роботу, дружбу, сім'ю, спілкування, захоплення.

Глобалізація та інформатизація сучасного світу, формування інформаційного суспільства спричиняє зміну особистості сучасної людини. Зважаючи на інформатизацію суспільства, важливим стає питання щодо самореалізації особистості саме у віртуальному просторі та про зв'язок між рівнем самореалізації у реальному та віртуальному світах.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми:

Аналіз літератури показав, що більшість досліджень, що відносяться до шкільного віку, припадає на підлітковий період розвитку. На думку Л.І. Божович, це пов'язано з тим, що якісні зміни в психічних процесах і функціях відбуваються в підлітковому віці і на частку старшого шкільного віку залишається їх зміцнення і вдосконалення. Л.І. Божович писала: "Самовизначення, як особистісне, так і професійне, – характерна риса юнацтва. Вибір професії впорядковує і приводить в систему супідрядності всі його різноманітні мотиваційні тенденції, що йдуть як від його безпосередніх інтересів, так і від інших різноманітних мотивів, породжуваних ситуацією вибору" [2].

Цьому віку властиві рефлексія і самоаналіз. Розвиток емоційності в юності тісно пов'язаний з індивідуально-особистісними властивостями людини, її самосвідомістю, самооцінкою. В цей час відбувається становлення сталої самосвідомості і стабільного образу "Я" особистості – центрального психологічного новоутворення юнацького віку. У цей період складається система уявальності. Відомо, що багато культур у сучасному світі воно чи ні, являє собою психологічну реальність, яка впливає на поведінку особистості, породжує у неї ті чи інші переживання. У самосвідомість входить фактор часу (юнак починає жити майбутнім). Людина протягом даного відрізка часу має вирішити ряд певних проблем [5, 9].

Вивченням самореалізації особистості займалися представники різних психологічних шкіл, як вітчизняних, так і зарубіжних, таких як психоаналіз, неохейдизм, гуманістична школа та ін. Проте до цих пір не існує єдиної концепції самореалізації. Так, з позиції психологічної теорії діяльності, пояснювали механізм самореалізації людини Б. Ананьєв, Л. Виготський, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн та ін. Положення антропологічного підходу в аналізі суті феномена самореалізації людини

активно використовували такі вчені як В. Андрущенко, Г. Батищев, Б. Гершунський, К. Гольдштейн, Л. Коган, О. Лосев, А. Маслоу, К. Роджерс та ін. Плідні ідеї представників гуманістичної психології про самореалізацію як одну з найвищих потреб людини знаходимо в роботах К. Гольдштейна, А. Маслоу, К. Роджерса, В. Франкла та ін. Педагогічні аспекти самореалізації як активної пізнавальної і творчої діяльності розкриваються у працях сучасних науковців – В. Андреева, А. Бойко, І. Іванова, Л. Когана, М. Лазарева, Л. Левченко, В. Лозової, В. Муляра, Л. Рибалко, Л. Сохань та ін. [2, 5, 8, 9, 10]

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити зв'язок між захопленням віртуальним простором та самореалізацією особистості юнацького віку.

В даній роботі самореалізація у віртуальному просторі буде розглядатись на матеріалах юнацького віку. Цьому віку властиві рефлексія і самоаналіз. Юнацький вік характеризується підвищеною емоційною збудливістю (неврівноваженість, різка зміна настрою, тривожність тощо). У той же час чим старше юнак, тим сильніше виражено поліпшення його загального емоційного стану. Розвиток емоційності в юності тісно пов'язаний з індивідуально-особистісними властивостями людини, її самосвідомістю, самооцінкою. В цей час відбувається становлення сталої самосвідомості і стабільного образу "Я" особистості – центрального психологічного новоутворення юнацького віку [1].

Експериментальна база дослідження. В дослідженні брали участь особи юнацького віку: ученики випускних класів, студенти різних ВНЗ міста Києва, в тому числі Київського національного економічного Університету, Університету "Крок", Національного університету "Києво-Могилянська академія", Київського Національного університету будівництва і архітектури, Київського Національного університету імені Тараса Шевченка, Національного авіаційного університету, Національного університету харчових технологій, Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, Національного університету державної податкової служби України, працівники різних сфер з неповною та базовою вищою освітою. Дослідження проводилось за участі 223 досліджуваних.

Дослідження впливів віртуального середовища на самореалізацію людини є актуальним у сучасному світі в зв'язку з тим, що це середовище стає досить значущим, а іноді домінуючим, в реаліях інформаційного суспільства. Наукова новизна даної роботи полягає у вивченні певних зв'язків між психічними явищами, такими як самореалізація та інтернет-залежність на нових об'єктах, а саме особистостях юнацького віку.

Обговорювати феномен інтернет-залежності почали
© Голованова Тетяна, 2017

відносно недавно. В 1994 р. психіатр К. Янг [11] розробила й помістила на веб-сайті спеціальне опитування і незабаром одержала майже 500 відповідей, автори 400 з яких були визнані, відповідно до обраного критерію, інтернет-залежними. В 1997–1999 рр. були створені дослідницькі й консультативно-психотерапевтичні веб-служби з даної проблематики.

Самоактуалізація особистості визначалася за методикою "Самоактуалізаційний тест" (САТ) (модифікація теста Є. Шострома авторським колективом кафедри соціальної психології МДУ (Ю. Алешина, Л. Гозман, М. Заїка, М. Кроз)). Самоактуалізаційний тест складається зі 126 пунктів, кожний з яких включає два судження ціннісного чи поведінкового характеру. САТ вимірює самоактуалізацію за двома базовими і ряду додаткових шкал. Базовими є шкали Компетентності в часі і шкала Підтримки.

Методика діагностики ситуативної самоактуалізації особистості передбачає вибір ситуацій на розсуд дослідника. Отже для дослідження будуть використовуватись наступні ситуації: який я в реальному світі та який я у віртуальному світі.

Буде розглянута така гіпотеза: існує зв'язок між захопленням віртуальним простором та самореалізацією особистості юнацького віку.

Для доведення гіпотези, були використані результати Самоактуалізаційного тесту (САТ) для групи з показником інтернет-залежності більше 49 балів, та для групи з показником інтернет-залежності менше 49 балів.

Для підтвердження значущості відмінностей було використано статистичний апарат, а саме критерій Ст'юдента. Був отриманий результат, наведений у табл. 1.

Таблиця 1

Розраховані дані для $t_{кр}$

$t_{кр}$	
$p \leq 0.01$	$p \leq 0.001$
2,78	3,7

Статистична значущість (p -рівень значущості) – вірогідність того, що отриманий результат правильно представляє популяцію, вибірка з якої досліджувалася.

У табл. 2 наведено традиційну інтерпретацію рівнів значущості, які використовують у психології.

Таблиця 2

Інтерпретація рівнів значущості

Рівень значущості	Можливий статистичний висновок
$p > 0,1$	"Статистично достовірних відмінностей не виявлено"
$p < 0,1$	"Відмінності знайдені на рівні статистичної тенденції"
$p < 0,05$	"Знайдені статистично достовірні (значущі) відмінності"
$p < 0,01$	"Відмінності знайдені на високому рівні статистичної значущості"
$p < 0,001$	"Відмінності знайдені на абсолютному рівні статистичної значущості"

Таким чином, виявлені відмінності між двома групами значущі більш ніж на 0,001 рівні, або, інакше кажучи, існує зв'язок між рівнем самореалізації особистості юнацького віку та її інтернет-залежністю.

У термінах статистичних гіпотез це твердження звучить так: гіпотеза про подібність відхиляється і на 0,1 % рівні значущості приймається альтернативна гіпотеза – про відмінність між експериментальною і контрольною групами.

Отже виходячи із даних розрахунків можна говорити про статистично достовірні (значущі) відмінності при рівні значущості 99,9%.

Розглянемо другу гіпотезу: із збільшенням часу, який особистість проводить у віртуальному просторі, зростає вплив на її самореалізацію.

Для аналізу даної гіпотези, використаємо дані тесту САТ та анкети (показник кількості годин). Для

встановлення залежності, використаємо коефіцієнт кореляції Пірсона.

Лінійний кореляційний аналіз дозволяє встановити прямі зв'язки між змінними величинами по їх абсолютним значенням. Формула розрахунку коефіцієнта кореляції побудована таким чином, що якщо зв'язок між ознаками має лінійний характер, коефіцієнт Пірсона точно встановлює тісноту цього зв'язку. Тому він називається також коефіцієнтом лінійної кореляції Пірсона.

Оскільки вже було встановлено, що різні варіанти використання віртуального простору по різному впливають на самореалізацію, то проведемо статистичну обробку окремо, для групи, яка переважно використовує Інтернет для онлайн ігор та групи, яка переважно використовує Інтернет для пошуку інформації та спілкування.

В першому випадку отримаємо табл. 3:

Таблиця 3

Критичні значення кореляції Пірсона

$k = n - 2$	P	
	0,05	0,01
21	0,41	0,53
22	0,4	0,52

Отже бачимо, що $r_{кр} = 0,4$ для $p \leq 0.05$ та $r_{кр} = 0,52$ для $p \leq 0.01$.

Використавши дані табл. 3, побудуємо вісь значимості (рис. 1):

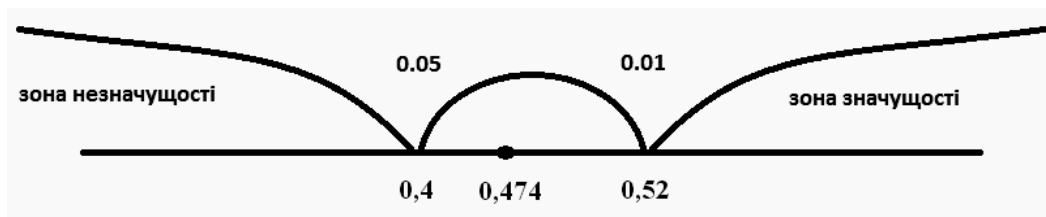

Рис. 1. Вісь значимості для $k=22$

Таким чином, виявлені відмінності між двома групами значущі більш ніж на 0,05 рівні, або, інакше кажучи, існує зв'язок між часом, проведеним у віртуальному просторі (у випадку онлайн ігор) та рівнем самореалізації особистості юнацького віку.

У термінах статистичних гіпотез це твердження звучить так: гіпотеза про подібність відхиляється і на 0,05 рівні значущості приймається альтернативна гіпотеза – про відмінність між експериментальної і контрольними групами.

Отже виходячи із даних розрахунків можна говорити про статистично достовірні (значущі) відмінності при 95 %. Враховуючи знак коефіцієнта кореляції, можна сказати, що при рівні значущості 95 % для осіб, що проводять більше часу за онлайн іграми, зменшується рівень самореалізації.

Тепер розглянемо другу групу (табл. 4):

Таблиця 4

Критичні значення кореляції Пірсона

k = n - 2	P	
	0,05	0,01
50	0,27	0,35
60	0,25	0,33

Отже бачимо, що $r_{кр} = 0,25$ для $p \leq 0,05$ та $r_{кр} = 0,33$ для $p \leq 0,01$.

Оскільки $0,1 < 0,25$, то можна сказати про те, що збільшення часу, проведеного в Інтернеті з метою віртуального спілкування або пошуку інформації, на пряму не пов'язано із зміною рівня самореалізації у загальному випадку.

В результаті аналізу та підрахунку статистичних залежностей були зроблені наступні **ВИСНОВКИ**:

- Зв'язок між захопленням віртуальним простором та самореалізацією особистості юнацького віку було встановлено на 99,9% рівні значущості.

- Із збільшенням часу, який особистість проводить у віртуальному просторі, знижується рівень її самореалізації із 95 % рівнем значущості для інтернет-залежних осіб, які переважно використовують віртуальний простір для онлайн ігор. Для осіб, які використовують віртуальний простір з іншою метою – збільшення часу не має прямого впливу на самореалізацію.

Результати дослідження можуть бути використані в психології та педагогіці, а саме: в розробці наукових рекомендацій щодо використання віртуального простору старшими школярами та студентами; в психологічному консультуванні осіб юнацького віку; в діяльності практично психолога в сфері допомоги Інтернет-залежним особам; при діагностиці та допомозі в корекції рівня самореалізації особам юнацького віку; при підготовці семінарів та тренінгів, направлених на ефективність самореалізації, успішності, сприяння кар'єрному зростанню молодих спеціалістів; при створенні наукових віртуальних спільнот, сайтів, сторінок; при подальшому дослідженні впливів різних факторів віртуального середовища на особистість; при формуванні корпоративної політики доступу до Інтернет ресурсів в психології управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни / К. А. Абульханова-Славская. – М.: Мысль, 1991. – 299 с.

2. Божович Л. И. Личность и её формирование в детском возрасте / Л. И. Божович. – М.: Просвещение, 1968. – 464 с.

3. Водянова Н. В. Самореализация личности в пространстве интернета: философско-антропологический аспект: автореф. дис. ... канд. филос. наук / Н. В. Водянова. – Челябинск: ЧГАКИ, 2009. – 22 с.

4. Горностай П. П. Готовность личности к саморазвитию как психологическая проблема / П. П. Горностай // Проблемы саморазвития личности: методология и практика: Сб. науч. трудов. – М., 2001. – С. 126–138.

5. Эрикссон Э. Идентичность: юность и кризис / Э. Эрикссон; Общ. ред. В. Толстых. – М.: Прогресс, 1997. – 340 с.

6. Коростылева Л. А. Психология самореализации личности: брачно-семейные отношения / Л. А. Коростылева. – СПб.: Изд-во СПбУ, 2000. – 292 с.

7. Леонтьев Д. А. Развитие идеи самоактуализации в работах А. Маслоу / Д. А. Леонтьев // Вопросы психологии, 1987, № 3. – С. 150–158.

8. Маслоу А. Г. Самоактуализация / А. Г. Маслоу; пер. А. М. Татлыбаевой // Самоактуализированные люди: Исследование психологического здоровья. Мотивация и личность. – СПб.: ОЦР: Ихтик., 1999.

9. Мухина В. С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество: Учебник для студ. вузов. – 6-е изд., стер. / В. С. Мухина. – М.: Издательский центр "Академия", 2000. – 456 с.

10. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека / К. Роджерс. – М.: Прогресс, 1994. – 478 с.

11. Янг К. С. Диагноз – интернет-зависимость / К. С. Янг // Мир Интернета. – М., 2000. – № 2. – С. 36–43. Режим доступа: www.narcom.ru/ideas/common/15.html.

Стаття надійшла до редколегії 04.11.16

Голованова Татьяна, асп.,
Университет современных знаний, Киев

СВЯЗЬ МЕЖДУ УВЛЕЧЕНИЕМ ВИРТУАЛЬНЫМ ПРОСТРАНСТВОМ И САМОРЕАЛИЗАЦИЕЙ ЛИЧНОСТИ ЮНОШИ

Глобализация и информатизация современного мира, формирование информационного общества вызывает изменение личности современного человека. Исходя из информатизации общества, важным становится вопрос о самореализации личности именно в виртуальном пространстве и о связи между уровнем ее самореализации в реальном и виртуальном мирах. В последние годы исследовательский интерес к проблеме самореализации личности резко возрос. Усиление внимания к этой проблеме связано с пониманием ее определяющей роли в развитии личности, предъявлением более высоких требований к таким качествам человека, как способность к саморазвитию и самосовершенствованию.

Цель исследования – теоретически обосновать и эмпирически исследовать психологические особенности самореализации лиц юношеского возраста в виртуальном пространстве. Для выявления закономерностей влияния виртуального пространства на самореализацию личности было организовано следующее исследование.

В исследовании приняли участие более 200 человек юношеского возраста.

Ключевые слова: самореализация, самоактуализация, виртуальное пространство, юношеский возраст, интернет-зависимость, личность

Golovanova Tetiana, post-graduate,
University of modern knowledge, Kyiv

CONNECTION BETWEEN THE CAPTURE OF VIRTUAL SPACE AND PERSONAL SELF-REALIZATION OF YOUTH

The relevance of studying the process of personal self-realization under the conditions of the modern transformed society is stipulated both by the need for effective adaptation to changes in the social environment, and by the need of the society for the fullest possible actualization and unlocking creative potential of citizens. Due to the process of individual self-realization a single person gets involved into public relations. Therefore, the problem of personal self-realization belongs to basic problems of human existence. In this article self-realization in virtual space will be considered as exemplified in adolescence. Adolescent psychology is one of the most complex and least elaborated sections of developmental psychology.

Studying the impacts of the virtual environment on personal self-realization is relevant in the modern world due to the fact that this environment becomes quite significant, and sometimes dominant, in the realities of the information society. The group under investigation in this research: Internet users aged 16 to 25. The research was conducted involving 223 subjects under investigation.

The research program was as follows:

I. Preparatory stage. Research planning. The group under investigation in this research: Internet users aged 16 to 25. The research was conducted involving 223 subjects under investigation.

II. Main stage. The research process: The Internet Addiction Test according to Kimberly Young's procedure will be offered for completion by the adolescents. 100 people with the score of more than 49 points will be selected based on the results of this test. The Self-Actualization Test (SAT), the situational self-actualization diagnostic technique and the questionnaire will be offered for completion by the persons who were selected during the background research. 100 of the respondents with less than 49 points according to Kimberly Young's procedure will be selected to pass the Self-Actualization Test (SAT) as a control group.

III. Main stage. Data collection. The process of direct investigation involves the researcher's contact with the research subject, which results in obtaining a set of characteristics of that subject. The characteristics obtained are the main material to test the working hypothesis and solve the problem. The respondents were sent all necessary instructions via the Internet. The completed questionnaire data was received in the same way. After conducting a background research, a sample of 100 respondents with the Internet addiction score higher than 49 was formed. In addition, a control group of 100 respondents with the Internet addiction score lower than 49 was formed.

III. Final stage. Data processing. Having collected the set of data, the researcher starts processing them obtaining higher level information which is subject to further interpretation. The following statistical data processing methods were used in the research: the Student's t-test, Pearson's correlation coefficient.

The following dependences were discovered as a result of the analysis and calculation of the statistical dependences:

- The connection between preoccupation with virtual space and self-realization of an active Internet adolescent user was established at the 99.9% level of significance.

- With the increase in time that a person spends in virtual space, his/her self-realization level reduces with the 95% significance level for Internet-addicted individuals who mainly use virtual space for online games. For people who use virtual space for another purpose, the increase in time has no direct impact on self-realization.

Keywords: self-realisation, actualization, virtual space, youth age, Internet addiction, personality.

УДК 316.772.4

Лілія Гомольська, канд. психол. наук, здобувач
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ВПЛИВУ БРЕНД-КОМУНІКАЦІЙ НА СПРИЙНЯТТЯ СПОЖИВАЧА

У статті наведено результати дослідження образу бренду в сприйнятті споживачів, що формується у процесі бренд-комунікації під впливом відповідних соціально-психологічних механізмів.

Показано, що бренд-комунікація являє собою комплекс певних дій у процесі соціальної взаємодії (міжособистісної, міжгрупової, масової), які впливають на думку, мотиви, установки, поведінку споживачів щодо певних компаній, їх продуктів і (чи) послуг. Результатом бренд-комунікації є образ бренду як соціального об'єкту.

Подано соціально-психологічну модель ефективної бренд-комунікації, основним елементом якої є взаємодія бренд-комунікатора (виробника товару/послуг) та реципієнта (споживача), спрямована на обмін повідомленнями щодо бренду на різних каналах і "пунктах доступу". Висвітлено взаємозв'язок соціально-психологічних механізмів впливу бренд-комунікатора на споживача (переконання, навіювання, зараження та наслідування) та механізмів становлення й функціонування бренду в сприйнятті споживача (соціальне порівняння, ідентифікація, соціальна категоризація, стереотипізація, емоційні переживання й оцінки, персоніфікація, самопрезентація, самоверифікація та ціле покладання тощо).

Ключові слова: бренд-комунікація, бренд, образ бренду, сприйняття споживача, соціально-психологічні механізми впливу, персоналізованість бренду.

Постановка проблеми. Одним із різновидів соціальної комунікації є бренд-комунікація, яка являє собою комплекс певних дій у процесі соціальної взаємодії (мі-

жособистісної, міжгрупової, масової), які впливають на думку, мотиви, установки, поведінку споживачів щодо певних компаній, їх продуктів і (чи) послуг. Результатом